

KO'KRAK BEZI SARATONI RIVOJLANISH TARIXI

Nabiyev Abdullo Abduvoxidovich.

Samarqand davlat tibbiyot universiteti "Fizika, biofizika va tibbiy fizika"

kafedra assistenti

Salimova Zarnigor Qaxramon qizi

Samarqand davlat tibbiyot universiteti 1-son davolash fakulteti 118

guruh talabasi.

Annatsiya: *Ushbu maqolada Ko'krak bezi saratoni haqida eng qadimiy va asosiy ma'lumotlarni tarixiy manbalar orqali o'rganish berilgan. Quyida ushbu kasallikning ich-ichidan eng eski ma'lumotlari taqdim etilgan.*

Kalit so'zlari: *Ko'krak bezi, saraton, Gippokrat davri, Saraton mutatsiya,*

1. Qadimgi Misr (miloddan avvalgi 1600 yillar) Edvin Smit jarrohlik papiruslari (miloddan avvalgi 1600 yillar): Bu qadimiy tibbiy qo'llanmada ko'krak bezidagi o'sma yoki shishlarning tavsifi mavjud. Unda ko'krakdagi "tuzalmas kasallik" qayd etilgan va davosi yo'qligi ko'rsatilgan.

2. Gippokrat davri (miloddan avvalgi 460–370 yillar) Gippokrat ko'krakdagi o'sma haqida yozgan. U saratonni "karsinos" deb atagan, bu yunon tilida "qisqichbaqa" degan ma'noni anglatadi, chunki kasallikning shakli qisqichbaqaning oyoqlariga o'xshash bo'lgan.

3. Rimlik Klaudiy Galen (miloddan avvalgi 129–216 yillar) Galen o'z asarlarida ko'krak bezi saratonini "safro suyuqligining ortiqchaligi" bilan bog'lagan. U o'smalarni davolash uchun jarrohlik va o'tli muolajalarni tavsiya qilgan.

4. O'rta asrlar davrida sharq tabobati Ibn Sino ("Tib qonunlari"): Mashhur olim ko'krak o'smalarini batafsil o'rgangan va ularning davosi sifatida jarrohlik, o'tli kompresslar va dori-darmonlarni tavsiya etgan.

5. Renessans davridan keyingi ilmiy izlanishlar Ko'krak bezi saratoni XVII-XVIII asrlarda ham o'rganilgan. Misol uchun, XVII asrda Vilgelm Fabricius va Giyom de Xepatiya kasallikning jarrohlik yo'llar bilan davolanishini keng qo'llashni tavsiya qilgan.

Tarixiy xulosalar: Ko'krak bezi saratoni haqida dastlabki yozma manbalar eramizdan ming yillar avval mavjud bo'lib, davolash usullari asosan jarrohlik va o'simlik muolajalariga asoslangan. Zamonaviy tibbiyot esa bu kasallikni genetik, ekologik va immunologik omillar orqali chuqurroq o'rganib, davolashda katta yutuqlarga erishgan.

Alomatlari: Ko'krak bezi saratoni - bu normal ko'krak hujayralarining saraton hujayralariga aylanishi natijasida yuzaga keladigan kasallik. Ko'krak saratoni o'pka saratonidan keyin ikkinchi eng keng tarqalgan saraton turi bolib, ayollar orasida birinchi o'rinda turadi. JSST ma'lumotlariga ko'ra, har yili 1,5 million ayolga ko'krak bezi saratoni tashxisi qo'yiladi. Ushbu kasallik 13 yoshdan 90 yoshgacha bolgan ayollarning taxminan 10 foizida uchraydi. Erkaklar ushbu kasallikka kamroq chalinadilar (1%). Kasallikdan o'lim holatlari taxminan 50% ni tashkil qiladi.

Saraton o'simtasi xavfsiz o'smadan farqli o'laroq tezroq o'sadi va metastaz yo'li bilan boshqa organlarga juda faol tarqaladi hamda limfa tugunlariga ham ta'sir qiladi.

Ko'krak bezi saratonini tasniflash va uning bosqichlari Ko'krak saratoni odatda bosqichlar bo'yicha, Saraton mutatsiyaga uchragan hujayralarga qarab asosly 4 guruhga bo'linadi. Karsinoma - epitelial to'qimalarda, sarkoma - mezenxemal to'qimalarda, leykemiya - qon ishlab chiqaruvchi ilikda, limfoma va miyeloma - immunitet tizimi hujayralarida va bosh miya hujayralarida atipik rivollanishni anglatadi. Tabiiyki saratonning „suyug“ turlari o'sma paydo qilmaydi.

Saraton badanda joylashishiga qarab ham tasniflanishi mumkin, ya'ni ko'krak bezi saratoni, o'pka saratoni va hokazo!!!

Tamaki istemoli saraton kasalligida o'limning taxminan 22% sababchisi hisoblanadi

Shuningdek 10% semizlik, noto'g'n ovqatlanish, jismoniy faollikning yetishmasligi yoki spirtli ichimliklarni haddan tashgari iste' mol gilish ham saraton kasaligiga olib keladil?: O'ziga xos viruslar, bakteriyalar va parazitlar bilan infeksiya butun dunyo boylab saraton kasalliklarining taxminan 16-18% ni keltirib chigaradigan ekologik omil hisoblanadi.

Yugumli viruslarga *Helicobacter pylori*, gepatit B, gepatit C, inson papilloma virusi infeksiyasi, Epstein-Barr virus, Inson Tlimfotrop virusi, Kaposi sarkomasi bilan bog'liq herpes virusi va Merkel hujayrali polioma virus kiradi: Odamning immunitet tangisligi virusi (OIV) tog'ridan to'g'ri saraton kasalligini keltirib chiqarmaydi, lekin u immunitet tangisligini keltirib chiqaradi, bu boshga infeksiyalar tufayli xavni, ba'zan bir necha ming martagacha (Kaposi sarkomesi holatida) oshirishi mumkin. Muhimi, gepatit B va inson papilloma virusiga garshi emlash saraton xavfini deyarli yo'q qiladi. Atrof muhit omillari, hujayra genlarini o'zgartirishga harakat qiladill, Odatda, saraton Saraton (lotincha: cancer - „gisqichbaqa“), deb hujayralarning atipik o'sishiga aytiladi. Atipik o'sish bunday hujayralar qarishi yoki jarohatlanishiga garamay cheksiz ko'payishi bilan ifodalanadi. Sog'lom hujayradan fargli o'larog, bunday hujayralarda tabily o lim holati o'chirilgan, ya'ni ular to'xtovsiz bo'linish jarayonida bo'ladi.

Saraton mutatsiyaga uchragan hujayralarga qarab asosiy 4 guruhga bo'linadi. Karsinoma -epitellal to qimalards, sarkoma - mezenxemal to gimalarda, leykemiya - qon ishlab chiqaruvchi ilikda, limfoma va miyeloma - Immunitet tizimi hujayralarida va bosh miya hujayralarida atipik rivojlanishni anglatadi. Tabilyki saratonning „suyug“ turlari o'sma paydo qilmaydi.

Atrof-muhit omillari, hujayra genlarini o'zgartirishga harakat qliadil!, Odatda, saraton1 va 4 rivojlanishidan oldin ko'plab genetik o'zgarishlar yuzaga keladi“), Saraton kasalliklarining taxminan 5-10% irsiy genetik nuqsonlarga bog'liq“, Saraton ma'lum belgilar va alomatlar yoki turli xil testlari orgali aniglanishi mumkin. Keyinchalik tibbiy ko'rikdan o'tkazish orgali qo'shimcha

tekshiriladi va biopsiya bilan tasdiglanadi!»! Chekmaslik, sog'lom vazni saqlash, spirtli ichimliklari iste mol gilishni cheklash, ko'p miqdorda sabzavot, mevalar va donli maxsulotlarni istemol qilish, ayrim yuqumli kasalliklarga garshi emlash, qayta ishlangan go'sht Iste'molini cheklash orgali ayrim saraton kasalliklarini rivojlanish xayfini kamaytirish mumkin.

Ko'krak bezi saratoni ko'pincha radiatsiya terapiyasi, jarrohlik, kimyoterapiya va maqsadli terapiyaning kombinatsiyasi bilan davolanadi. O'griq va simptomlarni boshqarish parvarishning muhim qismidir. Palliativ yordam kasallik rivojlangan odamlarda muhim ahamiyatga ega. Omon olish ehtimoli saraton turiga va davolanishning boshida kasallikning darajasiga bog'liq. 15 yoshgacha bo'lgan bolalarda tashxis qo'yilganda, rivojlangan dunyoda

besh yillik omon golish darajasi ortacha 80% ni tashkil qiladi (1a). Qo'shma Shtatlardagi saraton kasalligi uchun ortacha besh yillik omon golish darajasi barcha yoshdagilar uchun 66% ni tashkil qiladi.

Yashirin alomatlar: Saraton kasalligining yashirin alomatlari jismoniy sog'lomlik hissining noaniq tarzda o'zgarishlari bo'lishi yoki muayyan organ tizimining boshqa

anatomik hududga joylashishidir.

Jamoaviy ta'sir: To'qima yoki o'simlikning anormal o'sishi yaqin atrofdagi tuzilmalarni siqishi mumkin, bu esa og'riqni keltirib chigaradi yoki ish-faoliyatni buzishi mumkin. Barcha saraton kasalliklari qattiq o'simtalarni hosil qilmaydi. Hatto

oddiy kasalliklarni (metastasizlanmagan yoki boshqa to'qimalarga tarqalmagan) xavfli joylarda, ayniqsa yurak yoki miyada paydo bolganida, jiddiy ogibatlariga olib kelishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytish mumkunki: Rak hujayralari odatdagi hujayralarni kislorod va ozuga moddalaridan mahrum qilib, muhim organlarning ishlashiga to'sqinlik qilishi mumkin. Saraton hujayralarining anormal funksiyasi va muayyan organdagi normal hujayralarning kamaygan funksiyasi organlar ishlamasligiga olib kelishi mumkin. Ko'paygan laktat ishlab chiqarish, Warburg

ta'siri ko'ra, kislorod va glikoz majud bolgan saraton hujayralari energiya ishlab chiqarishning boshqa yo lini o' zlashtiradi va o'simlik o'sishini qo'llab-quvvatlash uchun biomassa ishlab chigarishi uchun energiyani o'zgartiradi. Saraton hujayralarining ushbu noyob metabolizmi saraton kasalligiga qarshi davolash usullariga, jumladan laktat dehidrogenazi va TCA o'rtacha ishlab chiqarishiga yol ochadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Бекман И.Н. Радиоактивность и радиация радиохимия, том I: Учебное пособие. – М.: Октопринт. – 2011. – 400 с.
2. Ergashev A.J. Олий таълим тизимида “Ионлаштирувчи нурланишлар” мавзусини модуль тизимида ўқитиш усуллари ЎзМУ хабарлари вестник нууз аста нууз мирзо улугбек номидаги ўзбекистон миллий университети илмий журнали тошкент – 2022 yil 202-204 betlar.
3. Ergashev A.J. Oliy ta'limda yadro texnologiyalari fanini o'qitishda didaktik o'yin topshiriqlarini tayyorlash texnologiyasi Scientific Bulletin of NamSU-Научный вестник НамГУ-NamDU ilmiy axborotnomasi–2022-yil_7-сон 353-359 b.
4. Bozorov E.X., Ergashev A.J. “Tibbiyotda magnit rezonans tomografiyasi” mavzusni yangi pedagogik texnaloyagiyasi asosida o'qitish “Pedagogik mahorat” ilmiy-nazariy va metodik jurnal. – Buxoro, 2022. № 2. – B. 222–227.